

ASKÖVIKEN SOM RASTLOKAL FÖR SIMFÅGLAR VÅREN 1981

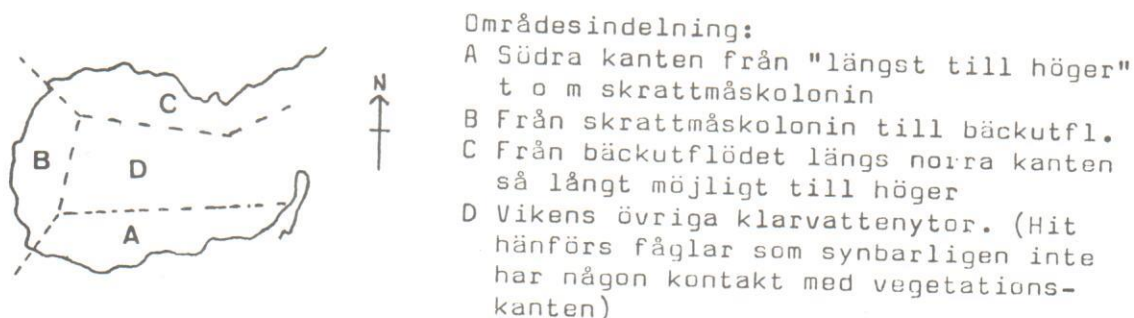
Thomas Skoglund

I dyningarna efter "slaget om Asköviken", då striden stod het mellan ideella naturvårdare å ena sidan och myndigheter och invallningsintressen å den andra, beslutade Aktionsgruppen Rädda Asköviken och VOK, att i samarbete mer ingående studera fågelfaunan i Asköviken med omgivningar. Satsningen har två huvudsyften, dels att ta fram ett vederhäftigt underlag för skötselåtgärder, dels att följa förändringar i fågelfaunan, bl a efter vissa ingrepp, inte minst då den planerade torrläggningen av ängsmark väster om viken. Som ett led i denna strävan tycktes en noggrann kontroll av vikens status som rastlokal stå högt på önskelistan. Det största intresset tilldrar sig den vårrastande faunan, då tillgången på goda rastlokaler om våren är av mycket stor betydelse för häckningsframgången. Därför beslöts, att med början våren 1981, under några år följa upp rastande fåglar av våtmarksberoende arter både i själva viken och på övriga våtmarker om dessa någon gång i framtiden återfår en funktion som betydelsefull rastlokal, vilket nu ej är fallet.

METODIK

Denna uppsats behandlar endast själva viken, då några andra lokaler ej har kontrollerats, vilket helt enkelt beror på att det är endast viken som erbjuder möjligheter för simfåglar och vadare att rasta. Från början slogs fast att en daglig räkning var behövlig, bl a för att få ett material av större tillförlitlighet. För att klara detta måste ett flertal ornitologer engageras, vilket i sig inte befanns vara något större problem, men detta innebär att metodiken måste standardiseras tämligen hårt. Detta stötte inte heller på några oöverstiggliga problem, vare sig praktiska eller andra. Det bestämdes att räkningar skulle genomföras varje kväll efter kl 16.00 (sommartid) från och med islossningen till maj månads utgång. Räkningarna skulle vara avslutade senast en timme före solnedgången, och utföras från Stensjöberget på Tidö. I den obligatoriska utrustningen ingick tubkikare med minst 25 gångers förstoring. Vidare bestämdes att endast en genomgång av rastarna skulle göras i ett kontinuerligt svep runt viken, med minst 50 sekunders koll innan svepet gick vidare. Minimitiden för en räkning befanns komma att ligga på ca $1\frac{1}{2}$ timme, dvs när antalet fåglar var lågt. Vid högre rastantal tog en räkning ca $2\frac{1}{2}$ timme i anspråk. Viken indelades i fyra zoner (se fig 1) för att om möjligt utröna vilka delar som attraherar respektive art mest.

Figur 1. Indelningen av Asköviken, samt observationsplatsen Stensjöberget söder om viken markerad med prick. Kartans skala ca 1:50 000.

Stensjöberget

RESULTAT

Den första viken visade sig den 8 april och då genomfördes den första räkningen. Med hjälp av hårda nordvästvindar tog islossningen fart och den 13 var viken helt fri från is. Maximalt förelåg 54 räkningsdagar och av dessa genomfördes 34, vilket var otillfredsställande lite, men merparten av de 20 tillfällen som räkningar ej genomfördes berodde på otjänligt väder, t ex flera kvällar med hård vind, som omöjliggör räkning på långt avstånd, vilket är fallet här. De mest avlägsna änderna fanns ca 2 km från obspunkten. Resultat från ett års räkningar är i många fall våghalsiga att dra några långtgående slutsatser ifrån, men försök har gjorts att beräkna ur flera aspekter i den artvisa genomgången. Samtliga simfåglar noteras här, men ej vadare och andra våtmarksberoende arter, ej heller måsfåglar.

Skäggdopping Podiceps cristatus

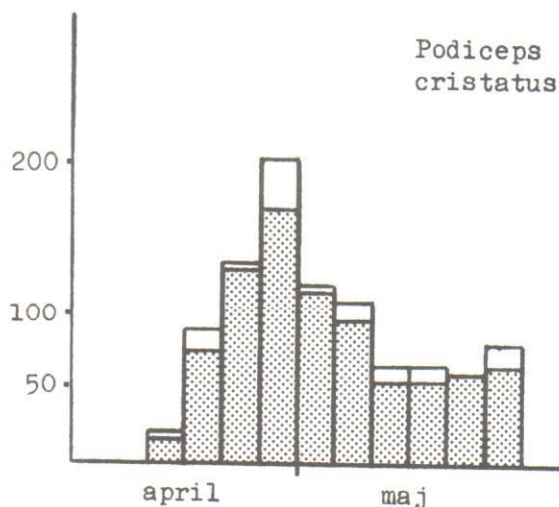
De första skäggdoppingarna anlände den 11.4 och rastningen kulminerade den 29.4 med 206 ex. Efter 10.5 pendlade antalet normalt mellan 50 och 65 ex. Det högst frekventerade området var den södra stranden och i snitt 43 % av vikens doppingar inräknades där.

Figur 2-11. Histogram visande variationen av antalet rastare av ett urval arter. Materialet är indelat i femdagarsperioder och rastrerad del anger femdagarsmedelvärde. Ofylld del anger den högsta noteringen under samma period.

Ingela Frost - 81

Figur 2

Svarthakedopping Podiceps auritus

Den 16.4 antecknades 4 svarthakar, de första för året. Maximalt rastade 9 ex 28.4 och arten sågs i viken under hela räkningsperioden. Den klart dominerande delen fanns längs södra stranden (81%). Det bör dock nämnas att doppingar inte alltför sällan kan missas på längre håll, men erfarenheten sedan tidigare har varit, att arten är hårt knuten till skrattnåskolonin på den södra stranden.

Knölsvan Cygnus olor

Förekom i viken med i regel strax under 10 ex under hela perioden med toppnotering den 25.4 med 15 ex. De inre delarna av viken synes vara favoriserade.

Sångsvan Cygnus cygnus

Förutom den i Asköviken traditionellt varande rymlingen "Kalle" noterades upp till fyra andra svanar, varav två subadulta. Den 6.5 var "Kalle" åter ensam i viken. Även dessa svanar höll mest till i de inre delarna.

Grågås Anser anser

Rastade sporadiskt i viken. En flock om 7 individer sågs 12 och 14.4, samt två ex av och till t o m 19.5.

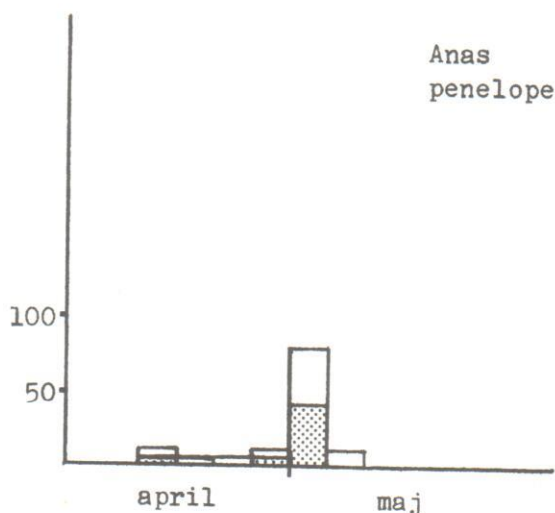
Kanadagås Branta canadensis

Överraskande sparsam rastare. Aldrig mer än två ex per räkningstillfälle och noterad endast sju kvällar.

Bläsand Anas penelope

Första paret bläsänder sågs den 11.4 och 76 ex den 5.5 utgjorde kulmen. Sista observationen gjordes den 13.5. I snitt noterades drygt hälften av alla fåglar på klarvattenytorna i vikens centrala delar. Detta är dock troligen missvisande, då större flockar ibland skrämts ut av båtar från de inre delarna av viken. Könsfördelningen höll sig 1/1 hela tiden.

Figur 3

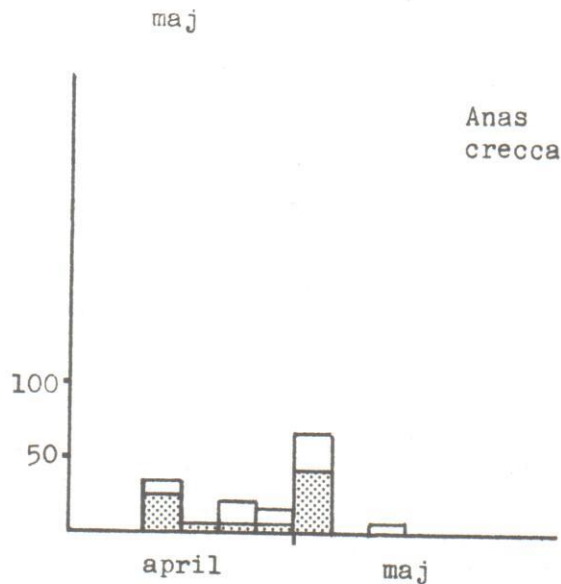
Snatterand Anas strepera

Ett par rastade vid den södra stranden den 12.5.

Kricka Anas crecca

Anlände samtidigt som bläsanden (11.4) och kulminerade vid samma tid som denna. Rastade med klar övervikt i vikens inre delar. Könsfördelningen var 1/1 med någon övervikt för hanar mot slutet av perioden.

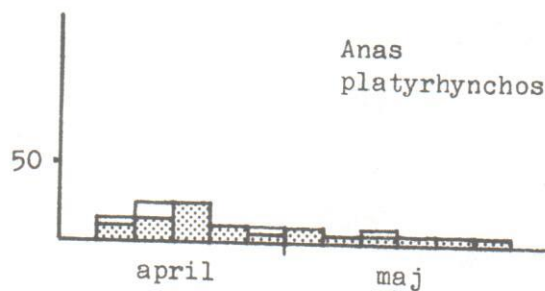
Figur 4

Gräsand Anas platyrhynchos

Sparsam rastare, som mest 25 ex 19.4. Södra stranden och de inre delarna hyste de flesta rastarna. Hanarnas numerära övervikt ökade mot slutet av perioden.

Figur 5

Stjärtand Anas acuta

Första noteringen gjordes 12.4 och sista stjärtanden sågs 12.5. Som mest sågs 8 ex 16.4 och 11 ex 17.4. Även dessa föredrog vikens inre delar och en liten dominans för hanar noterades.

Årta Anas querquedula

Endast två noteringar: ett par 17.4 och en ensam hane 17.5.

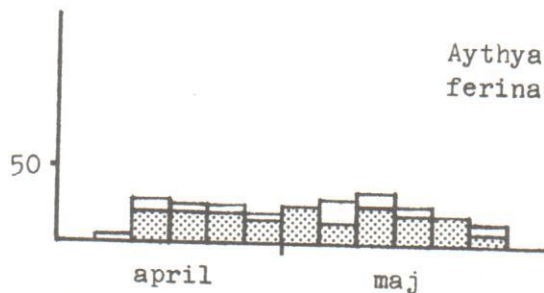
Skedand Anas clypeata

Första iakttagelsen den 25.4 och som mest 3 ex 9.5 och 24.5. Majoriteten höll till i innersta viken. Hanar dominerade klart.

Brunand Aythya ferina

De första brunänderna sågs den 9.4 och antalet höll sig sedan i stort sett konstant på 20-25 ex perioden ut. I synnerhet södra stranden hyste de flesta fåglarna, men även norra stranden verkar vara av mer betydelse än övriga delar. Könsfördelningen låg tämligen jämnt på 70-80 % hanar under hela perioden.

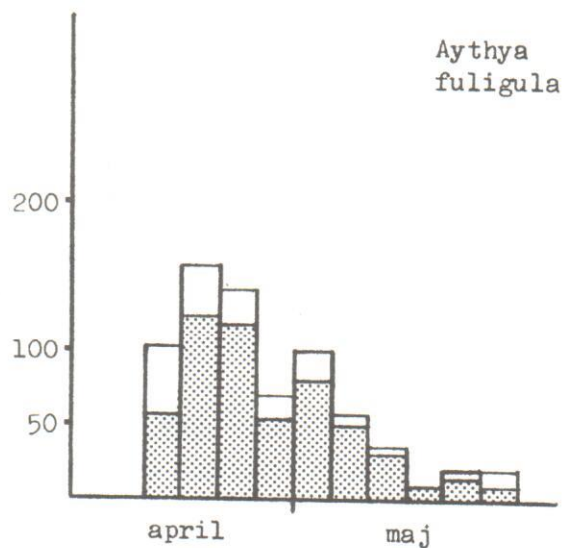
Figur 6

Vigg Aythya fuligula

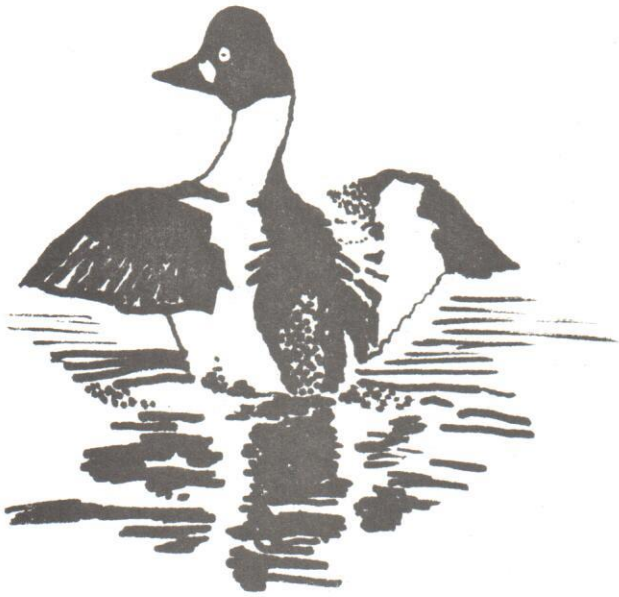
Anlände 9.4 för att snabbt öka och kulminera med 162 ex den 19.4. Antalet rastare sjönk sedan sakta för att i mitten av maj ligga under 25 ex. Området kring bäckutflödet synes vara mest frekventerat. Hanöverskottet befanns vara något mindre än för brunand, ca 60-70 % hanar, med en tendens till ökning i slutet av maj.

Figur 7

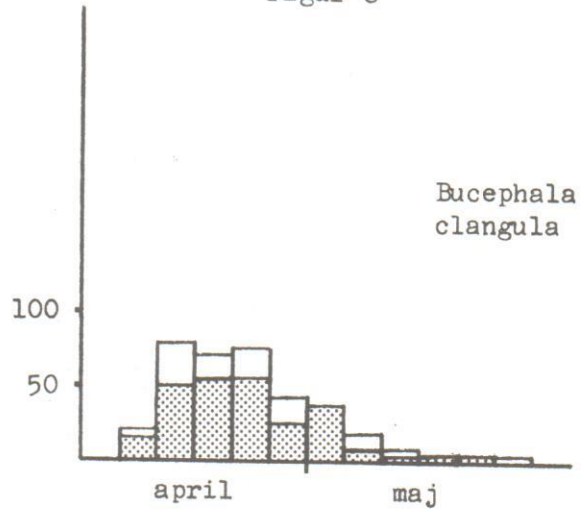
Knipa Bucephala clangula

Redan i första vaken sågs knipor 8.4. Arten hade en mer utdragen topp och från 12 till 24.4 sågs stadigt över 50 ex. Sedan minskade antalet snabbt för att efter 10.5 ligga under 10 ex. Norra stranden tillsammans med klarvattenytorna synes favoriserade. En dominans hos hanarna på 55-60 % under större delen av perioden utbyttes mot ett överskott av honor i maj månads sista pentad.

F

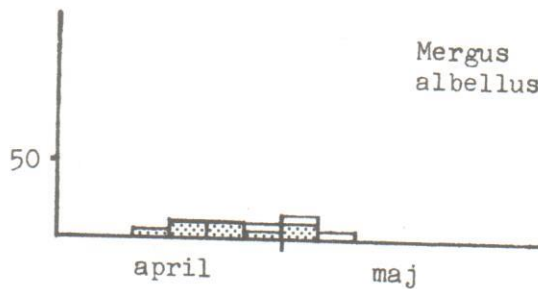
Figur 8

Salskrake Mergus albellus

Den 11.4 sågs de första salskrakarna. De högsta noteringarna gjordes 24.4 med 12 ex och 13 ex 3.5. Efter 6.5 sågs ej arten. Drygt hälften av alla rastare noterades längs den södra kanten. I mitten och slutet av april dominerade hanarna med ca 60 %, men kring månadsskiftet utjämnades könskvoten och t o m överskott av honor noterades.

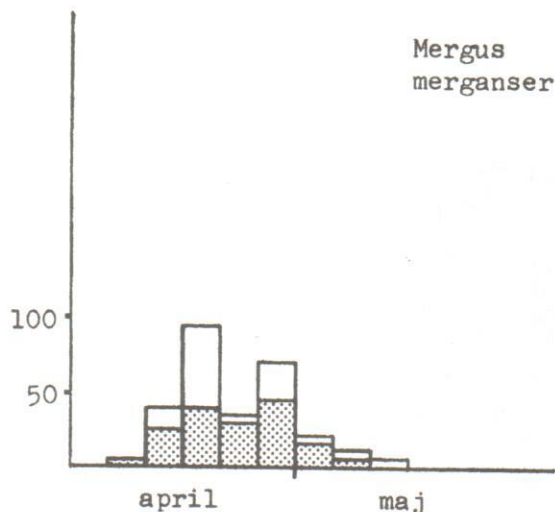
Figur 9

Storskrake Mergus merganser

De fyra första fåglarna bokfördes 9.4 och sedan varierade antalet mycket kraftigt fram till början av maj och den 13.5 sågs de sista rastarna. Som mest sågs 97 ex 19.4 och rastarna var jämnt spridda över viken med undantag för de inre delarna. Fram till mitten av april låg andelen hanar på ca 60 % för att sedan snabbt sjunka till ca 40 %, alltså en klar dominans av honor fr o m sista tredjedelen av april.

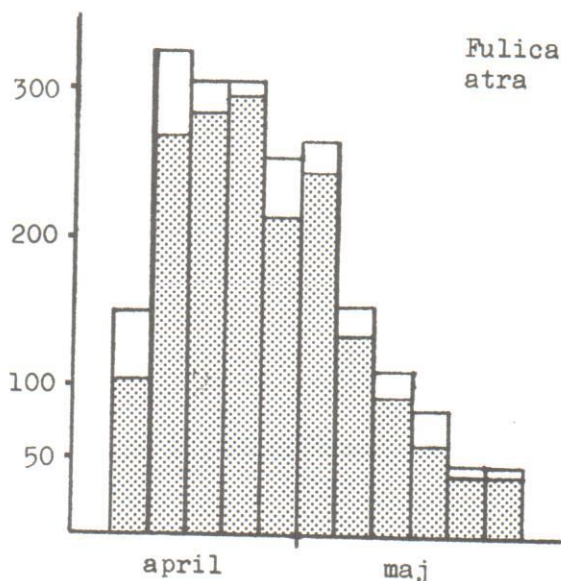
Figur 10

Sothöna Fulica atra

Den klart dominerande arten fram till maj, då skäggdoppingen var med och slogs om tätpositionen. I årets första vak den 8.4 låg 24 sothöns och antalet steg sedan snabbt för att kulminera med 326 ex 14.4. Antalet sjönk sedan stadigt för att ligga under 50 ex efter 20.5. De flesta sothönsen sågs i vikens inre delar.

Figur 11

DISKUSSION

Den mängd siffror som erhållits genom årets räkningar skall främst ses som en inledning till en längre undersökningsperiod. I de flesta fall är en säsong för lite för att kunna göra några tillförlitliga beräkningar på t ex förändring av könskvot under säsongen eller väderomslagets inverkan på antalet rastande fåglar. Dessutom bör siffrorna ses mera som relativa tal än som absoluta. Hur nära sanningen man kommer är omöjligt att veta, men man kan anta att antalen för dykande arter ligger rätt nära. Syftet med räkningarna är dock att kunna följa förändringar och då är inga absoluta tal nödvändiga.

Vid inventeringar då ett flertal ornitologer engageras förekommer självfallet en rad skillnader i olika personers bedömningar under själva genomförandet. Detta ger upphov till en del felkällor, vilka vi hoppats begränsa genom att standardisera förfarandet.

Trots allt har vi kunnat påvisa uppenbara skillnader i bedömnings-sätt, när det gäller fåglarnas tillhörighet i vikens fyra olika zoner. De främsta stötestenarna har varit den diffusa övergången mellan områdena A och B, samt kanske mest påfallande, vad som tillförts klarvattenytorna (zon D) respektive övriga områden. Detta är ett problem som vi måste försöka lösa till kommande säsong. Dessutom föreligger naturligtvis skillnader i de olika observatörernas fältvana och större eller mindre felaktigheter kan ligga i grupper såsom vigghonor, brunandhonor, sothöns etc. På det hela taget anser jag dock att vi erhållit ett vederhäftigt material, som mycket väl kan tjäna våra syften.

Följande personer har förtjänstfullt ansvarat för något räkningstillfälle: Per Magnusson (8 ggr), Hans-Olof Hellkvist (5), Thomas Skoglund (5), Ola Björilin (4), Pentti Tatti (4), Martin Green (3), Magnus Liljefors (3), Åke Berg (1) och Kjell-Olof Hedlund (1).

HÄCKFÅGELFAUNAN PÅ GRÄGGEN OCH ST JUNGFRUN 1981

Thomas Skoglund

Som en del i ett större forskningsprojekt har Mälardöarna Gräggen och St Jungfrun i Rytterne socken inventerats 1981 med avseende på häckfågelfaunan. Då det kan vara av lokalt intresse, redovisas resultaten här

Metodik

Den metod som användes överensstämmer i stort med den av Svensson (1975) beskrivna revirkarteringsmetoden. Dock spreds besöken längre över säsongen än vad som är brukligt inom Svenska häckfågeltaxeringen. Tio besök gjordes på vardera ön under perioden 7.5-22.6 med en viss koncentration till månadsskiftet maj/juni. Samtliga besök gjordes strax efter soluppgången, utom vid ett tillfälle på Gräggen, som inventerades kl 0715-0900 vid besök nr 3 den 15.5. Dessutom genomfördes en nattlyssning på båda öarna 13-14.6. Parallellt med revirkarteringarna inventerades öarna av andra ornitologer med en annan metod, just för att jämföra metoder. De senare inventeringarna redovisas dock ej här.

Behjälpliga vid inventeringarnas genomförande var Kjell-Olof Hedlund, Hans-Olof Hellkvist, Leif Johansson, Per Magnusson och Pentti Tatti.

Kort biotopbeskrivning

Gräggen, som upptar en yta av 11,5 ha, ligger i Blacken 1,3 km från närmaste land som är Tidö-Lindö. Ön domineras av starkt förtätad ädel-lövskog av ek, lind och ask vid en ålder av ca 95 år (Anonym 1978). Dessutom finns hållmarkstallskog väl representerad och mellan uppstickande bergsryggar finns större fuktiga markområden. Utmed stränderna finns inslag av al och asp och längst i öster finns små öppna gräsområden. Fältskiktet i de fuktiga ädel-lövskogspartierna domineras av skogsbingel (Kers 1979).